

Jak „šla“ brněnská trestní práva

How „Went“ the Criminal Laws in Brno

Vladimír Kratochvíl*

Abstrakt

Následující text nabízí historické, pracovní a osobní zamýšlení o tom, kdy a kde „trestní práva“ na Právnické fakultě Masarykovy univerzity vznikala, jak v průběhu času (ne)obstála mezi „mýlnými kameny“ teorie a praxe, tedy jak „šla“ uplynulých sto let od založení Masarykovy univerzity a Právnické fakulty, implicitně i její Katedry trestního práva, zejména od druhé poloviny XX. století.

Klíčová slova

Masarykova univerzita; Právnická fakulta MU; Katedra trestního práva; obnovená studia práv (60. léta XX. století v Brně); brněnská „trestní práva“ na přelomu XX. a XXI. století; reforma „trestních práv“ – teorie a praxe; zahraniční kontakty katedry trestního práva; personální stav katedry.

Abstract

The following text provides a historical, professional and personal reflection of when and where „Criminal Laws“ at the Faculty of Law at Masaryk University arose; how they in the course of time passed or failed (to pass) between „the rock and the hard place“ of theory and praxis, thus how they „went“ for the last one hundred years since the foundation of Masaryk University and the Faculty of Law, implicitly its Department of Criminal Law, above all since the second half of the 20th century.

Keywords

Masaryk University; Faculty of Law; Department of Criminal Law; Renewed Studies of Law (1960s in Brno); „Criminal Laws“ in Brno at the Turn of the 20th and 21st Centuries; Reform of „Criminal Laws“ – Theory and Praxis; Foreign Contacts at the Department of Criminal Law; Staff of the Department.

Motto:

Ti, kdo si zamilují praxi bez vědy, jsou jako lodivod, jenž se nalodil bez kormidla a busoly, takže nikdy neví s jistotou, kam pluje.¹

Úvodem

Přišlo mi sympatické a velice milé, když jsem byl osloven redakcí fakultního *Časopisu pro právní vědu a praxi*, která chystá pro jeho podzimní vydání jubilejní formát, abych zavzpomínal a přenesl na papír něco z historie brněnské katedry trestního práva. Hlavně mi to tak připadlo kvůli naší fakultě samotné a zejména vůči její jmenované katedře; o osloveného tu až tak nešlo.

* Prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc., emeritní profesor, Katedra trestního práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / emeritus professor, Department of Criminal Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: Vladimir.Kratochvil@nsoud.cz

¹ Da VINCI, Leonardo. *Nápady. Výbor z próz (O zkušenosti)*. Praha: Odeon, 1982, s. 18, 19.

Následující text nabízí čtenáři malé historické, pracovní a možná i trochu osobní zamyšlení, resp. pohled zpět tam, kdy a kde „trestní práva“² na Právnické fakultě Masarykovy univerzity vznikala, chovala se, resp. jak v běhu času (ne)obstála mezi „mlýnskými kameny“ teorie a praxe (nebo naopak?), jinak řečeno, jak „šla“, a to v běhu času uplynulých sto let od založení Masarykovy univerzity a jedné z jejích prvních fakult – fakulty právnické, *implicitě* i její katedry trestního práva, zvláště pak od druhé poloviny XX. století. Zde se však mohu pokusit nanejvýše o pohled pamětníka, jenž s nimi spojil zhruba dvě pomyslné čtvrtiny svého *curriculi vitae*, vycházím-li z jisté hluboké lidské moudrosti.³

1 Založení Masarykovy univerzity, Právnické fakulty MU a Katedry trestního práva

S odkazem na již publikované texty,⁴ musím již na tomto místě jen ve stručnosti připomenout, že „*Sté výročí založení Masarykovy univerzity a jedné z jejích fakult – fakulty právnické, přirozeně a zaslouženě evokuje zvýšený zájem zvláště o počáteční historické období jejího fungování, tedy éru meziválečnou (1919–1939). Pro ni je mimo jiné typické, že se zde naplnily snahy vytvořit protiváhu zatím jediné české vysoké škole univerzitního typu – Univerzitě Karlově. Akademické konkurenční prostředí coby conditio sine qua non skutečně tvůrčího pěstování vědy tak získalo ve druhé české vysoké škole a její právnické fakultě, potažmo katedře trestního práva, nepřehlédnutelnou oporu, též díky silné podpoře prezidenta T. G. Masaryka. Touto cestou bylo takřkajíc ‚založeno‘ na vznik a postupné formování právních škol, popř. v té návaznosti trestněprávních škol, které ve vzájemném odborném střetu čeřily filozoficky a teoreticky možná dosud relativně klidnou názorovou hladinu. V tomto směru měla a (snad i dnes) má též brněnská (trestně)právní škola (Kallab, Olšar, Keppert) své legitimní, protože nepochybně zejm. historicky ‚odpracované‘ a tudíž ‚zasloužené‘ místo.*“

V minulém století ruku v ruce jdoucí vznik jmenované univerzity, její právnické fakulty a jisté katedry, tak odstartoval „chod“ i trestních práv v Brně, a sice způsobem, pro nějž byla do jisté míry příznačná „*Aktivita brněnské (normativní) právní školy a její dialog s pozitivisty pražského ražení, které byly v době mezi dvěma válkami nesporně hlavní bnací silou tříbení teoreticko-metodologických stanovisek české právnické literatury.*“⁵ Tento diskurs pokračoval i v době

² Tedy „trestní právo hmotné“ a „trestní právo procesní“.

³ Podle níž „... patří sa po osemdesiatke odísť od roboty, alebo aspoň zomrieť...“. Milan Lasica, písemný pramen nedohledán, zajisté však stačí důvěryhodná ústní tradice a jméno toho, kdo ji vyřkl.

⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. Filozofie trestného činu v pojmání brněnské trestněprávní školy. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 1, s. 45 a násl.; Srov. též celofakultní publikaci k 100. výročí založení Masarykovy univerzity a Právnické fakulty: VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 1. díl 1919–1989*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita.

⁵ KLABOUCH, Jiří. Z předhistorie Vídeňské a Brněnské právní školy. In: HOUBOVÁ, Drahomíra (ed.). *Normativní teorie práva v kontextu právního myšlení*. Brno: Spisy Právnické fakulty MU v Brně, řada teoretická, 1991, sv. 90, s. 78. K formování a působení samotné brněnské trestněprávní školy již od založení Masarykovy univerzity a její právnické fakulty podrobně srov. KRATOCHVÍL, Vladimír. Filozofie trestného činu v pojmání brněnské trestněprávní školy. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 1, s. 46 a n.

poválečné, „... zejména po roce 1950, konkrétně např. ve sporech o pojetí... trestného činu a jeho skutkové podstaty, kdy se názorové střety přenesly na úroveň pražské právnické fakulty (Univerzity Karlovy) a bratislavské právnické fakulty (Univerzity Komenského).“⁶ Logicky proto, že brněnská právnická fakulta byla v roce 1950 zrušena.

Nejinak tomu je i aktuálně, ve třetím tisíciletí.⁷

Souhrnně vyjádřeno: myslím, že brněnská trestní práva k tomu, aby „šla“ skutečně, nepřehlédnutelně a efektivně, měla zcela reálně „našlápnuto“ již historicky. To se projevilo v dalším jejich vývoji, dopadech a projevech v teorii, legislativě a zejména pak v trestní praxi, vzdor již vzpomínané téměř dvacetileté existenční přetržce mezi lety 1950 až 1969,⁸ jakož i stejně dlouhému období normalizačnímu; 1968/1969–1989.

2 Obnovená studia práv v 60. letech XX. století v Brně

(konstituování katedry trestního práva, podpora ze strany

Univerzity Komenského v Bratislavě a Univerzity Karlovy v Praze, vědecké počátky, předlistopadové a rozvíjející se polistopadové zahraniční kontakty, participace na reformě trestního práva)

V dalším textu zúžíme⁹ pohled na katedru pouze jako na subjekt výzkumu, pedagogického a legislativního tradování, jakož i praktického uplatňování trestního práva hmotného a trestního práva procesního, zabírající již od přelomu 60. a 70. let minulého století v širším kontextu i kriminologii (prof. JUDr. Ladislav Schubert, DrSc., vedoucí katedry) a kriminalistiku (prof. JUDr. Vladimír Poláček, CSc.).¹⁰

⁶ V personifikované podobě vyjádřeno, šlo o diskuzi mezi profesory Vladimírem Solnařem na straně jedné, a Františkem Poláčkem a Ladislavem Schubertem, na straně druhé. Více k tomu srov. SCHUBERT, Ladislav. K problému trestnej zodpovednosti. *Právní obzor*, 1957, č. 5, s. 259 a násl.; SOLNAŘ, Vladimír. *Systém československého trestního práva*. Praha: Academia, 1972, s. 49 a násl.

⁷ Blíže k tomu srov. KRATOCHVÍL, Vladimír. Filozofie trestného činu v pojmání brněnské trestněprávní školy. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 1, s. 62 a násl.

⁸ Jen pro úplnost třeba dodat, že od roku 1952 též Masarykova univerzita ztrácí toto své původní jméno a až do roku 1989 vystupuje pod označením Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Dostupné z: <https://www.muni.cz/o-univerzite/historie-univerzity> [cit. 2. 5. 2019].

⁹ Širší pojednání v tomto ohledu nabízí TAUCHEN, Jaromír. Obnovení brněnské právnické fakulty v letech 1968–1969. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 1, s. 3–17.

¹⁰ Oba z katedry trestního práva Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. Jinou osobou podobně znějícího příjmení byl již zmíněný prof. JUDr. František Poláček (1895–1956), jenž byl spojen s brněnskou právnickou fakultou jen krátce, před jejím zrušením v r. 1950, konkrétně od r. 1948 do r. 1950. Poté působil na právnické fakultě Slovenské univerzity v Bratislavě (dříve i později Komenského univerzity); podrobněji srov. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 1. díl 1919–1989*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 261 a násl.

Katedra trestního práva mezi prvními čtyřmi katedrami obnovené právnické fakulty, jak byly konstituovány v roce 1969, ještě své místo neměla.¹¹ Zformovala se až na počátku let sedmdesátých „... *za pomoci externistů (především) z... bratislavské právnické fakulty*.“¹² Bylo by historicky nespravedlivé opomenout i o něco pozdější významnou podporu také z *pražské právnické fakulty* spojenou se jmény *prof. JUDr. Dagmar Císařové, DrSc.*, a *JUDr. Adolfa Dolenského, CSc.*, jakož i *prof. JUDr. Miroslava Protivínského, DrSc.*

Personální sestava se pochopitelně v průběhu následujících let měnila tak, jak odcházeli externisté a přicházeli na posty interních učitelů jiní, zejm. představitelé trestní praxe, jmenovitě: *doc. JUDr. Jaroslav David, doc. JUDr. Pavel Vantuch, CSc.* (oba bývalí vedoucí katedry, po *prof. L. Schubertovi*), dále abecedně *prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc., Univ. Priv. Prof., doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D., JUDr. Luboš Chaloupka, JUDr., Jaromír Leimberger, doc. JUDr. Alexander Nett, CSc., JUDr. Jan Provažník, Ph.D., Jaromír Saxl st., JUDr. Jan Tulis a JUDr. Karel Vilám*. Tu (příjemnější část katedry zastupovaly či představují kolegyně, rovněž v abecedním pořadí: *JUDr. Eva Brucknerová (roz. Žatecká), Ph.D., JUDr. Milana Hrušáková, Ph.D., JUDr. Yveta Juráková (roz. Hobžová), Ph.D., prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.* (nynější vedoucí katedry) a *JUDr. Jana Zezulová (roz. Rážnarová), Ph.D.*

Svým způsobem nositeli „institucionální paměti“ katedry zůstávají dodnes *doc. JUDr. Josef Kuchta, CSc.*, autor tohoto textu (*prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.*) a nepochybně i *prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.*

Zvláště se sluší připomenout, že interní „personální substrát“ katedry spojené s pozitivně právními disciplínami (tj. „trestními právy“) byl a je i nyní v různých formách propojen s trestní praxí, a to v návaznosti na tradiční procesní funkce, jako jsou veřejná žaloba (včetně vyšetřování), tedy bývalí prokurátoři/státní zástupci a vyšetřovatelé, jakož i obhajoba, tzn. bývalí i současně aktivní advokáti (obhájci); v menší míře, nikoli však co do významu, byl i aktuálně zastoupen i „resort“ soudní. Dlouhodobě pak někteří členové katedry působili, resp. působí jakožto asistenti či poradci nebo dokonce soudci u Ústavního soudu (ČSFR, ČR) a Nejvyššího soudu České republiky.

Tato fakta připomínám nikoliv z nějaké bohapusté chlubitosti, nýbrž proto, že přímý kontakt učitele jmenovitě trestního práva s trestní praxí je nezbytný, a to nejen pro jeho kvalitní pedagogické výkony (student rychle pozná, zda to má pan asistent jen načtené, nebo i zažité...), ale též pro teoretické pěstování obou trestních práv, o jejich legislativním (kodifikačním) ztvárnění nemluvě.

Zhruba poslední čtvrtina minulého století v životě brněnské katedry trestního práva, již autor tohoto pojednání pamatuje coby asistentský elév, byla výrazně spojena nejen s rozvíjením se výukou trestních práv, kriminologie a kriminalistiky, nýbrž i s prvními výraznějšími

11 TAUCHEN, Jaromír. Obnovení brněnské právnické fakulty v letech 1968–1969. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 1, s. 15.

12 Ibid., s. 17.

kroky na poli teoretického jejich zpracovávání, jakož i s pokusy o zapojení do tehdejších novelizačních, resp. kodifikačních procedur.¹³ Uvedu pár příkladů za všechny.

Bádání o právu obecně a trestním zvláště, se tehdy odehrávalo ve formátu *Státního plánu základního výzkumu (1981–1985, dále i „SPZV“)*. Dobře si vzpomínám, a nejen já, na nesmírně zajímavé debaty moderované prof. JUDr. Petrem Hajnem, DrSc., na téma „Problémy účinnosti práva a právní odpovědnosti“.¹⁴ V rámci samostatné etapy tohoto výzkumu mě v onom čase zaujala jako dílčí úkol problematika „Kategorizace činu soudně trestného a trestní odpovědnosti“.

Výsledky tohoto výzkumu byly zveřejněny ve formě publikačních výstupů časopiseckých a sborníkových, jakož i v podobě monografie.¹⁵ Závěrečné oponentní řízení o dílčím úkolu proběhlo dne 18. 6. 1985 na Právnické fakultě UK v Praze s tím, že závěry výzkumné zprávy oponentní rada schválila, neboť cíle dílčího úkolu byly považovány za splněné.

Navazující *Státní plán základního výzkumu (1986–1990)* byl orientován na dílčí úkol: „Účinnost práva a jeho možnosti při předcházení trestné činnosti“, speciálně pak ve své samostatné etapě na „Účinnost trestní odpovědnosti a trestního řízení v boji s kriminalitou“. Výsledky této etapy, obsahově navazující na předchozí, byly rovněž publikovány.¹⁶

Závěrečné oponentní řízení o dílčím úkolu ovšem již neproběhlo. Zmíněné publikační výstupy souvisely i s rozbíhající se (dnes již v podstatě „permanentní“, zejm. co se trestního práva procesního týká) trestněprávní reformou v ČSFR od 90. let minulého století. Dlužno vyzdvihnout, že v jejím průběhu byla výzkumná kapacita katedry orientována zcela na potřeby této reformy. Konkrétně se pak autor tohoto sdělení podílel na práci *Stálé pracovní komise pro trestní právo Legislativní rady vlády ČSFR*, a to již od r. 1990, posléze pak na činnosti *Rekodifikační komise Ministerstva spravedlnosti ČR* (zde jako vedoucí odborné skupiny základů trestní odpovědnosti /1996–1998/, do roku 2003 pak jako člen pléna), aniž by tyto aktivity byly alespoň formálně kryty resortními granty, něco na způsob dřívějších SPZV. Také v pozdějších letech byla tato participace více než zřetelná; za všechny příkladmo uvedme, že v březnu roku 2014 zahájila činnost pracovní Komise pro nový

¹³ K tomu lze odkázat na příslušné pasáže publikace citované v poznámce č. 4 (VOJÁČEK, SCHELLE, TAUCHEN) týkající se uvedených aktivit členů katedry trestního práva.

¹⁴ Viz též BEJČEK, Josef. Pár amatérských úvah o subsidiaritě a komplementaritě sankcí. In: KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK (eds.). *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta V. Kratochvíli*. Brno: Nakladatelství MU, 2018, s. 37.

¹⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. Právní kategorizace a kvalifikace jednání pachatele. *Československá kriminalistika*, 1981, roč. XIV, č. 3, s. 250–254; KRATOCHVÍL, Vladimír. Kategorizace činu soudně trestného jako forma a předpoklad diferenciací trestní odpovědnosti. In: RŮŽEK, Antonín a Taťána ŘEZNIČKOVÁ (red.). *Diferenciace trestní odpovědnosti*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 211–216; KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů – trestněprávních a navazujících*. Brno: UJEP, 1984; KRATOCHVÍL, Vladimír. O klasifikacích v československém právu, zejména trestním. *Právní obzor*, 1985, č. 4, s. 378–396.

¹⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. Diferenciace, kategorizace a úvahy de lege ferenda. *Bulletin advokacie*, 1988, roč. II, č. 2, s. 35–44; KRATOCHVÍL, Vladimír. Od bipartice k tripartici, anebo trestný čin nediferencovaný? *Právník*, 1990, roč. CXXIX, č. 11, s. 1008–1019.

trestní řád, jejímiž členy jsou prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr., a doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. V neposlední řadě je namístě zmínit i angažmá katedry jakožto legislativního připomínkového místa, účast jejích členů na příslušných reformních konferencích,¹⁷ jakož i na přípravě judikátů v evidenčním senátu a v trestním kolegiu Nejvyššího soudu (kde v roli poradců působí Vladimír Kratochvíl, Věra Kalvodová a Josef Kuchta). Též někdy nikoli zrovna lehké začátky v publikační činnosti z té doby nebyly spojeny jenom se složitostí samotné trestněprávní materie, literárně teoreticky zpracovávané, jako tu a tam s něčím, co bych v nadsázce pojmenoval jako „titanikovský syndrom“ (malý asistent narazil na justičního velíkána).

O co šlo? Jako začínající autor článku jsem si dovilil kritizovat názor jistého nejmenovaného soudce tehdejšího Nejvyššího soudu ČSFSR. A tu se střetla věcná stránka problému s autoritou, která měla názor odlišný. Skončilo to tenkrát projednáním mého již publikovaného rukopisu na katedře s tím, že autority je třeba ctít (už tehdy nebylo to, co dnes zvykneme nazývat „politickou korektností“ patrně ničím neznámým sice!). Zkušenost z té doby to nebyla jediná. Také později, na počátku 90. let, jsem si něco podobného „troufnul“ (a ihned skončil) směrem do zahraničí (SRN).¹⁸

Obojí bylo a je zapotřebí vnímat jako zkušenost k nezaplacení a poučení i pro jiné; zejména z toho hlediska, že až když se jednomu poštěstí být rovněž uznáván coby autorita ve svém oboru, měl by si tato rizika odborné literární práce uvědomovat především on sám a nedržet se pochybné „zásady“, parafrázovaně vyjádřené slovy klasika: „... *terazky som profesorom...*“ Zde si nemohu ovšem odpustit k témuž se vážící ještě jinou věky prověřenou moudrost, které se mi dostalo svého času od *doc. Dr. Gerlindy Smaus*.¹⁹ Ta zde připomínala teorii tzv. „odkopnutého žebříku“. Podle té čerstvě inaugurovaný profesor, tedy člověk

¹⁷ Srov. např. KUCHTA, Josef (red.). *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000 na MS ČR v Praze*. Brno: MU v Brně, 2000; KALVODOVÁ, Věra. *Rekodifikace českého trestního práva procesního. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 21. 11. 2000 na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: MU v Brně, 2001.

¹⁸ Podobná zkušenost začínajících autorů na akademické půdě je svým způsobem signifikantní i historicky. Dalek toho, že bych se chtěl srovnávat, ale např. již „... Václav Chytil... odchovanec právně teoretického semináře Františka Weyra... Za svou první stat' o vztahu normativní teorie a Englišovy hospodářské noetiky uveřejněnou ve Všebrdu (1928/1929) se... dočkal tvrdé kritiky ze strany dotčeného K. Engliše. Pomohla mu však ke dalšímu publikačnímu počínu, když mu na jejím základě F. Weyr nabídl, aby jako student přispěl do sborníku k Englišově padesátce (článek *Norma a postulát*).“ Citováno podle VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 2. díl 1989–2019*. Brno: MU, 2019, Životopisné medailonky vybraných učitelů působících na fakultě do roku 1950 (v tisku).

¹⁹ Úžasná, protože stále se usmívající a dobře naladěná, nesmírně erudovaná přátelská dáma s moravskými kořeny (Olomouc), socioložka trestního práva, resp. kriminoložka působící na *Institut für Rechts- und Sozialphilosophie der Universität des Saarlandes*, jinak osoba, díky níž se na katedře trestního práva a právní teorie PF MU mohl uskutečnit v první polovině 90. let XX. století program *TEMPUS (Trans European Mobility Project University Scheme*, předchůdce dnešních *Erasmů* či *Socratů*), právě „pod křídly“ zmíněného Institutu a *Erasmus University of Rotterdam*.

Blíže viz: <https://erasmus.law.muni.cz/content/cs/erasmus-na-pravnicke-fakulte/experiences-outgoing/experiences-erasmus/universitt-des-saarlandes-saarbrucken/>

vystoupavší po pomyslném akademickém kariérním zařízení uvedeného typu na nejvyšší patro příslušné katedry (a své kariéry), žebřík okamžitě odkopne, „... aby za ním už nikdo jiný, další nemoh’...“, alespoň za jeho života. Myslím, že tu máme co do činění s přístupem velmi nebezpečným nejen pro riziko uklouznutí (na „šprušlích“), nýbrž zejména i pro katedru samotnou, neboť ta, stojíc takřka na „jedné profesorské noze“, má pozici více než vratkou. Dosavadní historie i aktuální kondice brněnské katedry trestního práva, jak vidno, je zřetelným důkazem přístupu zcela opačného.

3 Brněnská trestní práva na přelomu XX. a XXI. století

(kvalifikační struktura katedry, katedrová literární produkce, perspektivy dalšího „chodu“ trestních práv, evropeizace trestního práva)

Čas je běžec nejen dlouhým, zejména však rychlým krokem; od přelomu století do dneška tak překonal bezmála dalších dvacet let. To je čas, v němž se obě trestněprávní disciplíny postupně profilovaly i díky vědeckému a pedagogickému „tlaku“ brněnské katedry na jejich „chod“. Tím, jak se domnívám, bylo solidně založeno na vcelku perspektivní jejich vývoj i ve třetím miléniu.

Souběžně s tím, resp. též coby klíčová podmínka naznačeného pohybu, můžeme zaznamenat i výrazné posuny v kvalifikační skladbě vyučujících na katedře samotné.

Tu již v druhé polovině 90. let minulého století proběhly tři docentské habilitace (V. Kratochvíl, 1996; A. Nett, 1998; J. Kuchta, 1999), aby pak tento „blahodárný“ proces pokračoval i po roce 2000 (V. Kalvodová, 2003; M. Fryšták, 2013). Ten byl poté, zejména od r. 2005, klíčový pro katedru v tom, že se postupně uskutečnily též profesorské inauguracy v oboru „obojího trestního práva“; V. Kratochvíl v r. 2005, J. Fenyk v r. 2008 a V. Kalvodová v r. 2017. Katedra tak postupně získala i v tomto ohledu renomé nepřehlédnutelného akademického „stolce“, a to zejména vedle sesterské katedry pražské.

Nejen profesory je katedra živa (kdo by tam pak potom učil, že ano...?). Svým způsobem stejně důležité pro její chod a v tom smyslu nezastupitelným „biologickým záze-
mím“²⁰ jsou i kvalitní asistentské „akvizice“.

V tomto směru byla a jsou nekonečnou „zásobárnou“ dnes nepochybně uznávaná katedrová doktorandská studia (Ph.D.). Těmi v jejich počátcích a následně úspěšně prošli nejen studující zahraniční (někteří tehdejší advokáti ze Saarbrückenu, v návaznosti na již zmíněný TEMPUS, viz pozn. č. 19), nýbrž i nemálo, dnes již významných představitelů trestněprávní teorie a praxe.

Proto musím připomenout taková jména, jako jsou místopředseda Ústavního soudu a bývalý náměstek nejvyšší státní zástupkyně (prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc., Univ. Priv. Prof.), předseda Nejvyššího soudu (prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.),

²⁰ Historie pamatuje též příklady, že katedrový, konkrétně profesorský, živel doslova vymřel „po meči“ i „po přeslici“, kolegové z bratislavské katedry by mohli vyprávět.

předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu (JUDr. František Púry, Ph.D.), ředitel Trestního odboru Nejvyššího státního zastupitelství (JUDr. Roman Hájek, Ph.D.), ředitel Analyticko-legislativního odboru Nejvyššího státního zastupitelství (JUDr. Miroslav Růžička, Ph.D.), jakož i ředitelka Mezinárodního odboru téhož úřadu (JUDr. Světlana Kloučková, Ph.D.). Bylo by ovšem neodpuštělné opomenout v této souvislosti i současné katedrové „kadety“, tedy služebně nejmladší asistenty, též frekventanty doktorských studií, Mgr. Katarínu Kandovou a Mgr. Davida Čepa.

Klíčové učební texty a monografie vzniklé v uvedeném období na brněnské katedře patří rovněž k fondu, bez něhož by byl „chod“ obou trestních práv jen těžko myslitelný. I když *gros* této literární produkce spadá právě do sledovaného přelomového období, bylo by poněkud nespravedlivé nepřipomenout na tomto místě některé tituly, jež vznikly ještě v počátcích 80. let XX. století. Jednalo se o dvě monografie zasahující jednak do obou trestních práv,²¹ jednak do kriminologie, resp. penologie, potažmo penitenciaristiky.²²

Pokud pak jde o poslední čtvrtinu minulého století a zejména jeho přelom ve XXI. století, viděno z hlediska katedrové literární produkce, je namístě uvést následující stěžejní monografie, v alfabeticím pořadí, podle jmen autorů: FENYK, J. *Czech Criminal Law and Procedure*. Charles University in Prague, Faculty of Law: 2007; FENYK, J. a J. SVÁK. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Eurokodex, 2008; FRYŠTÁK, M. *Dokazování v přípravném řízení*. Brno: MU, 2014; FRYŠTÁK, M., J. KUČTA, J. PROVAZNÍK a D. ČEP. *Postavení úřední osoby v trestním právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017; FRYŠTÁK, M. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2019; HRUŠÁKOVÁ, M. a V. KALVODOVÁ. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: MU, 2015; HRUŠÁKOVÁ, M. a E. ŽATECKÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015; JURÁKOVÁ, Y. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Brno: PF MU, 1999; KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Brno: MU v Brně, 1995; KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: MU, 2002; KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016; KRATOCHVÍL, V. *Trestný čin v československé a české trestněprávní vědě a trestním zákonodárství*. Brno: MU, 1995; KRATOCHVÍL, V. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí*. Brno: MU, 2009; KUČTA, J. *Riziko v pojetí kriminologickém a juristickém*. Brno: MU, 1997; KUČTA, J. *Nutná obrana*. Brno: MU, 1999; NETT, A. *Plody z otráveného stromu*. MU, 1997; VANTUCH, P. *Drogy a kriminalita*. Brno: PF UJEP, 1990; ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: MU, 1997; ZEZULOVÁ, J. a M. RŮŽIČKA. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. Praha: C. H. Beck, 2004; ŽATECKÁ, E. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech EU z pohledu harmonizace evropského práva*. Brno: MU PF, 2014.

21 KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kategorizace deliktů – trestněprávních a navažujících*. 1. vyd. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1984.

22 VANTUCH, Pavel. *Aktuální otázky postpenitenciární péče*. 1. vyd. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1982.

Někteří vyučující katedry se publikačně prezentovali na margo evropeizace národního trestního práva; srov. k tomu např. *sborníky*: STEFANOU, C. a H. XANTHAKI (eds.). *Towards a European Criminal Record*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008; BLAHO, P. a A. ŠVECOVÁ (eds.). *Právo v evropské perspektivě. I. díl*, TUVT, PF. Trnava: 2011; SENG, M. P., V. TÝČ a D. SEHNÁLEK (eds.). *One or Many? The Law and Structure of the European Union and United States*. Rock Island: Augustana College, East Hall Press, 2011; KŘEPELKA, F., M. SELUCKÁ a R. KNEZ (eds.). *Principles, Rules and Limits of Europeanisation of National Legal System*. Maribor, Brno: Univerzita v Mariboru, Právna fakulteta, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2011.

Z učebnic nutno připomenout především ty nejnovější, řazené podle stejného kritéria jako výše: FENYK, J., D. CÍSAŘOVÁ, T. GRIVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019; FRYŠTÁK, M., J. PROVAZNÍK, E. ŽATECKÁ a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Ostrava: Key Publishing, 2014; KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012; KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009; KUČHTA, J., H. VÁLKOVÁ, J. HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.

Jen výběrově výše připomenutá bibliografie katedry tak reálně dokumentuje to podstatné, co se literárně odehrávalo a odehrává v tomto akademickém miniprostředí v perimetru obou trestních práv (hmotné primárně: V. Kalvodová, V. Kratochvíl, J. Kuchta; procesní primárně: J. Fenyk, M. Fryšták), jakož i v kriminálních vědách v širším smyslu, jmenovitě v kriminologii (J. Kuchta) a penologii (V. Kalvodová); stranou v tomto ohledu nezůstává ani kriminalistika, na jejíž garanci se orientuje J. Provazník.

Je notoriitou, že bez takovéhoho zázemí lze jen stěží rozumně posouvat vyjmenované trestní, resp. i obecněji kriminální disciplíny a vůbec následně hodnotit jejich stav a perspektivy jejich vývoje. To platí nejen na národní úrovni jejich „chodu“, nýbrž i na úrovni evropské: tzn. mezinárodní (OSN a Rada Evropy) a unijní (Evropská unie).

Katedra trestního práva jako první v ČR zahájila výuku v předmětech *Evropeizace trestního práva* a *Trestní právo v evropském prostředí* a důsledně připravuje studenty v rámci předmětu *Trestní právo procesní* i v oblasti mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech (J. Fenyk, P. Polák /NSZ/).

V tomto ohledu byl zásadním momentem v životě katedry podíl některých jejích členů na výzkumném záměru: *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004 (vliv vstupu ČR do EU na český právní řád)*, jenž byl realizován v letech 2005 až 2011. Ze závěrečné zprávy o jeho průběhu a zejména výstupech z něj lze pro ilustraci ocitovat:

„Stěžejní vývojové tendence ‚trestního práva EU (evropského trestního práva)‘ a jejich dopad na vývoj českého trestního práva pro futuro lze charakterizovat prohlubováním aspektu komunitarizačního, resp. supranacionalizačního, ovšem při respektování zásad subsidiarity, proporcionality a jiných základních – trestněprávních zásad založených na Smlouvách...

*Nepřímé formy působení evropského práva (tj. nepřímý účinek směrnic, původní nepřímý vliv, resp. posléze, po Lisabonu, přímý účinek nařízení) na vnitrostátní právo trestní nemohou vést v žádném případě k popření elementárních evropských trestněprávních zásad, což potvrzuje i judikatura ESD/SDEU, jakož ani v dohledné době ke vzniku jediného unifikovaného univerzálního supranacionálního evropského trestního kodexu, potažmo trestního řádu coby pramenů evropského práva trestního (hmotného a procesního), zcela suplujících vnitrostátní trestní právo hmotné a procesní členů EU, tedy i ČR (tj. trestní právo evropské). Ovšem jisté tendence v tomto směru lze zaznamenat.*²³ Zájem o danou problematiku ovšem do jisté míry přetrvával a přetrvává v literární produkci katedry i po skončení výzkumného záměru.²⁴

Mezinárodní justiční spolupráci v trestním řízení, trestněprávní ochraně rozpočtových prostředků Evropské unie, a zvláště projektu Evropského veřejného žalobce se ve svých pracích a při výuce trestního práva procesního věnuje speciálně J. Fenyk.²⁵

4 Reforma trestních práv coby „svorník“ teorie a praxe

(XX. a XXI. století, perspektivy trestněprávní reformy v ČR ve třetím tisíciletí)

Nejdříve se pokusme poněkud obecněji, nicméně jen stručně, rozvést téma ohlášené v podnadpise této kapitoly.

V podstatě „permanentní“ *trestněprávní reforma*, právě jako taková označovaná již od počátku 90. let XX. století, se nám vyjevuje předně v podobě fází *novelizací* a *rekodifikačních*. Též by bylo možné hovořit o zmíněných *fázích*, což je atribut *chronologický*, i jako o *formách* trestněprávní reformy zaměřených na její rozhodující obsah v té či oné její fázi (tj. atribut *obsahový*), kdy fáze novelizační reaguje na potřebu bezprostředních, pragmatických změn, s ohledem na nový politický, ekonomický a sociální systém tehdejší ČSFR,

23 KRATOCHVÍL, Vladimír a Věra KALVODOVÁ. Závěrečná zpráva výzkumného záměru Právnické fakulty MU 2005–2011. Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. 2.11 Působení práva EU ve sféře českého trestního práva hmotného a procesního. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2011, roč. XIX, č. 4, s. 388–392. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6304>; Dále srov. sborníky: HURDÍK, Jan a Josef FIALA (eds.). *Výhlediska a trendy vývoje českého práva po vstupu České republiky do Evropské unie*. Brno: MU, 2005, AUBI, sv. 294; HURDÍK, Jan, Josef FIALA a Markéta SELUCKÁ (eds.). *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004*. Brno: MU, 2006, AUBI, sv. 305; Viz též KRATOCHVÍL, Vladimír. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí (vybrané problémy)*. Brno: MU, 2009, s. 38–39, 149–154.

24 Srov. např. KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestně politické aspekty Smlouvy o Ústavě pro Evropu a Lisabonské reformní smlouvy. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. XX, č. 1, s. 1–10. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5924>

25 FENYK, Jaroslav a Světlana KLOUČKOVÁ. *Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech*. 2. vyd. Praha: Linde, 2005; FENYK, Jaroslav. Základy trestní odpovědnosti a skutkové podstaty trestných činů proti finančním zájmům ES ve studii Corpus Juris. In: *Nové jevy ve finanční a hospodářské kriminalitě*. Brno: MU, 2008, s. 393–412; FENYK, Jaroslav. *Projekt Evropského veřejného žalobce (Nová podoba mezinárodní justiční spolupráce v rámci členských států Evropské unie?)*, Praha: UK, 2008, AUCI, s. 31–52.

resp. ČR, kdežto fáze rekodifikační reflektuje nutnost dlouhodobých na budoucnost orientovaných změn při vytváření demokratické pluralitní společnosti.²⁶

Ideální posloupnost obou fází má podobu primárně novelizační, na kterou navazuje fáze rekodifikační, coby jakýsi „*finis coronat opus*“. Tomuto schématu do jisté míry odpovídala realita právě let 80. a zejm. 90. XX. století. Postupem času se však ona žádoucí chronologie posunula někam do polohy konkurence či střídání obou fází (resp. forem), a to samozřejmě i obsahově. Ovšem nejhorší, co může toto reformní úsilí potkat, je proces označovaný sice poněkud pejorativně, ale naprosto přiléhavě, tj. jako „metoda salámová“. Z postupně, systematicky a dlouhodobě vypracovávaných rekodifikačních legislativních materiálů se tu a tam průběžně „uloupne pár plátků“, které se vsunou do novely (zvláště oblíbené některými parlamentními zákonodárci); z poslední doby lze demonstrovat tuto praxi třeba na legislativním materiálu: „*Návrh poslanců H. V., M. B., J. Ch., Z. O., M. V., T. K. a D. F. na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk č. 466/2019)*“. „Tu je zásadní otázkou, zda odpovídá požadavkům na koncepční rekodifikační změny takový postup, kdy se, mnohdy náhodně, vybírají dílčí instituty z připravované rekodifikace, v tomto případě zejména trestního práva procesního, a předkládají jakožto novelizační návrhy.“²⁷

Propojení mezi trestní teorií a praxí mohou mít řadu podob. Jednou z nich, jak mám za to, je též jejich průnik právě skrze fáze trestněprávní reformy v obou jejich formách zaměřených, jak již řečeno, na rozhodující obsah v té či oné její fázi.

Ani novelizační, ani rekodifikační podoba trestní reformy nemůže ignorovat, má-li mít praktické očekávané žádoucí dopady, teorii trestního práva hmotného a trestního práva procesního. V tom, myslím, spočívá podstata role reformy jakožto onoho „svorníku“ mezi teorií a praxí obou trestních práv. Další diskuze by mohla být třeba o „míře“ vstupu teorie do novelizační a rekodifikační fáze reformy. Tedy zda si „více“ teorie žádá rekodifikace a naopak „méně“ by mohlo stačit jen pro novely. Takové schéma je svůdné, ale, obávám se, že velmi zrádné, ba pro zdárný průběh trestní reformy přímo „existenciální“.

²⁶ Více k tomu srov. KRATOCHVÍL, Vladimír. Gegenwärtiger Zustand und Perspektiven der Strafrechtsreform in der CSFR (ausgewählte Probleme). In: HUNGR, Pavel a Gerlinda SMAUS (red.). *Normativität und Realität des Rechts. Intensiver Lebrgang im Rahmen von TEMPUS in Brno (15.–22. März 1992)*. Brno: Spisy PrF MU v Brně, 1993, s. 44–53, AUBI, sv. 121; KRATOCHVÍL, Vladimír. Ausgangspunkte der Kodifizierungsphase bei der strafrechtlichen Reform in der Tschechischen Republik. In: KRATOCHVÍL, Vladimír (red.). *Criminal Law Reform in the Czech Republic in the interdisciplinary Perspective* [Strafrechtsreform in der Tschechischen Republik in der interdisziplinären Perspektive]. Brno: MU, 1997, s. 137–158.

²⁷ Viz též DIMUN, Petr. Poslanecké návrhy na změnu trestních předpisů narazily v připomínkovém řízení. *Česká justice* [online]. Publikované 16. 5. 2019 [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2019/05/poslanecke-navrhy-zmeny-trestnich-predpisu-narazily-pripominkovem-rizeni/>

Želbohu prostor, který nabízí toto sdělení, není dostatečný pro důkladnější rozpravu na toto téma, takže někdy jindy a jinde.

Něco na margo vlastních reformních snah v odvětvích trestního práva hmotného a trestního práva procesního jsem naznačil již v části 2, zejména podíl katedry na rekodifikačních pracích z přelomu XX. a XXI. století.

Pro další pohyb v tomto směru bylo do jisté míry příznačné, že se odehrával i na pozadí a v rámci aktivit již vzpomínaného TEMPUS programu.

Před dvaceti lety jsem si dovolil možná neumělými příklady přiblížit tehdejší stav a další perspektivy české trestněprávní reformy těmito slovy: „*Od r. 1989 do r. 1999 byl přijat... ,kvartálně‘ jeden právní předpis, který měnil a doplňoval buď trestní zákon, nebo trestní řád. Tím se české trestní kodexy velmi přiblížily něčemu, co lze s určitou nadsázkou... připodobnit k vlastovčímu hnízdu... tyto pilné pomyslné subjekty zákonodárné iniciativy více či méně zdařile, více či méně systematicky ,dolepovaly‘... nejružnější přímé či nepřímé novely k onomu původnímu, poněkud drolicímu se hnízdu (dilu) ,z. minula‘.*“ Obával jsem se tehdy, „... že sesychající se základ našeho ,zákonodárneho hnízda (dila)‘, jinak poeticky přilípnutého v podsebití ,předlistopadové státní chalupy‘, v kombinaci s příliš rychle přibývajícími kousky ,novelizacího blátíčka‘, může dříve či později přivodit nebezpečný kolaps. Hnízdo se totiž jednoho dne s největší pravděpodobností utrhne... Inspiraci v hledání další cesty doporučuji nacházet u jiných, neméně pilných přírodních tvorů, a sice u včel. Žádná vám sice neprozradí, jak dokáže vymodelovat geometricky přesné a vyvážené plástve... ale rozhodně nám může být vzorem ona umanutá důslednost, s jakou připravují a ukládají v nich svůj nejsladší produkt. Nepamatuji se, na rozdíl od tu a tam spadenejch vlastovčích hnízd, že by historie posloužila příkladem devastace ,státně – legislativního včelínu‘ jen v důsledku nebyvalé pile jeho obyvatele... Taková plástev včelího medu, jako ulitá z jednoho kusu, silně připomíná staletí spolehlivě sloužící trestní kodexy. A tudy musí zřejmě cesta vést... ,postnovelizace‘ představují tak jisté vyčerpání... Nejinak je tomu i... s novelizacemi trestního zákonodárství České republiky, pokud by jen ony měly sebrat historickou roli (nástroje) zásadní přeměny obou trestněprávních odvětví... nechme vlastovky na chalupách – (tam) je to poetické, ale z pohledu nezbytné konzistentnosti nové, kodexové trestní legislativy poněkud ,rozlítané‘. Budme raději oněmi včelami a přejme si... natolik funkční ,legislativní včelín‘, ze kterého vyjdou pokud možno v rozumném čase ty nejsladší medové plástve, lze-li si takto... představit v zásadě suché, byť kvalitní zákonodárné texty, tedy solidní trestní kodexy.“²⁸

Myslím, že i po dvaceti letech mnohé z toho, co bylo takto řečeno dříve, platí i aktuálně. Zejména pro odvětví trestního práva *procesního*, kde se rekodifikační úsilí stále nedaří přetavit do podoby výsledku, který v roce 2009 spatřil světlo světa v odvětví trestního práva hmotného, jímž se stal zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Nicméně, úřadující ministr spravedlnosti v únoru t. r. sdělil toto: „*Předpokládám, že do konce roku (2019) bude připraven*

²⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. Glosa postnovelizací neboli jak dále v české trestněprávní reformě. *Trestní právo*, 1999, roč. IV, č. 3, s. 16; více k tomu, jak by se měly v duchu použitých příměrů k sobě chovat „národní včelín“ a „evropský úl“ srov. Ibid., s. 17.

finální text (nového trestního řádu) k první odborné diskusi, ... Zároveň... dodal, že zákon nechce předkládat, pouze jej... připraví k předání štafety svému nástupci“²⁹

5 Zahraniční kontakty katedry („dříve a nyní“)

Pohovořit o zahraničních kontaktech katedry trestního práva, resp. vůbec o spolupráci tohoto typu, mi připadá jako výstižné a logické právě podle schématu „dříve a nyní“, tedy „před“ a „po“ listopadu 1989.

Nebudu zde připomínat dnes již notorietu, že dříve to bylo složitější, to na rozdíl ode dneška. Zejména „perimetr“ cílových destinací byl v minulosti výrazně omezen. Ovšem třeba uvést, že ne absolutně. „Vyjít“ bylo možno občas i na opačnou stranu geopolitického spektra, což ovšem neslo s sebou riziko jisté „kontaminace“ vyšedšího zájmem určitých domácích (nejspíše státních) služeb. Tomu se dalo vcelku předejít tím, že našinec jen zpracoval na národní úrovni určité odborné podklady, s nimiž pak vyjeli jiní.³⁰ Jinak celkem bezpečné místo pro dříve vyjíždějícího (myšleno ze „státobezpečnostního hlediska“) nabízelo např. tehdejší Polsko,³¹ Německá demokratická republika³² nebo SSSR; dlouhodobější stáž v naposledy uvedené zemi byla též jednou z podmínek dosažení tehdejší vědecké hodnosti DrSc.³³

²⁹ Kněžínek chce mít do konce roku hotový text nového trestního řádu. *Česká justice* [online]. Publikované 10. 2. 2019 [cit. 19. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/02/knezinek-chce-mit-do-konce-roku-hotovy-text-noveho-trestniho-radu/>. Běh událostí byl však příliš rychlý i na citovaného ministra, neboť nová ministryně od něj přebírající štafetový kolík se chystá ke stejnému kroku jako on. Nechci věci nijak zlehčovat, naopak pevně doufám, že reforma trestního práva procesního se nakonec nezredukuje na „permanentní štafetový běh“.

³⁰ Viz např. KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestné činy omisivní a trestní odpovědnost za opomenutí. Národní referát Čs. národní skupiny AIDP pro kolokvium AIDP v Urbino (Itálie). In: BENČÍK, Michal (red.). *Zborník materiálů z XIII. Kongresu AIDP*. Bratislava: PÚMS, 1985, s. 13–23. Spoluautor DOLENSKÝ, Adolf; oba autoři uvedený text pouze zpracovali.

³¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestněprávní úprava recidivy v ČSSR. In: *Materiály V. Wroclawského Sympozija Kryminologicznego (17.–18. 10. 1975)*. Wrocław: WUW, 1980, s. 57–62. I když ani tam si člověk nemohl být jist: po ubytování ve wrocławském hotelu a pozdějším návratu, zkušené oko kriminalisty, člena naší tříčlenné delegace, spolehlivě zaznamenalo, že nám byly zkontrolovány kufry; pravda, mohla to být i jen zvědavá pokojská, kdo ví...? KRATOCHVÍL, Vladimír. *Činy soudně trestné majetkové spáchané vloupáním*. Referát přednesený na mezinárodním sympoziu organizovaném Univerzitou Wrocław v Karpaczi, 23. 5. 1988.

³² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Die Bedeutung der Tatbestandslehre A. Feurbachs für die sozialistische Strafrechtswissenschaft*. Příspěvek přednesený na konferenci ke 150. výročí úmrtí P. J. A. Feurbacha v Jeně, 25.–28. 5. 1983. Publikováno ve *Wissenschaftliche Zeitschrift der F. Schiller Universität Jena*. 1984, č. 4, s. 493–496; KRATOCHVÍL, Vladimír. Zur Entwicklung der Strafgesetzgebung der Tschechoslowakei (1945–1985). In: REUTER, Lothar (red.). *Strafrecht und Verwaltungsstrafrecht in sozialistischen Ländern*. Jena: Friedrich-Schiller Universität, 1988, s. 144–155. Spoluautor KUČTA, Josef; KRATOCHVÍL, Vladimír. *Grundbemerkungen zum Verhältnis der Differenzierung der strafrechtlichen Verantwortlichkeit und der Einheit und der Differenzierung der Strafprozessform*. Příspěvek přednesený na mezinárodní konferenci pořádané Univerzitou F. Schillera v Jeně a Humboldtovou univerzitou v Berlíně, Jena 15. 6. 1989.

³³ Autor tohoto článku ji absolvoval v únoru r. 1982 na MGU v Moskvě, se zaměřením na problematiku právní kvalifikace a kategorizace trestných jednání. O rok později následován Josefem Kuchtou.

Zahraniční kontakty pak byly v jistém smyslu o něco jednodušší v „pasivní“ formě, kdy katedra samotná organizovala nebo se podílela na přípravě a průběhu akcí se zahraniční účastí, a to v domácím prostředí. Jeden příklad za všechny nabízí Kolokvium Československé národní skupiny AIDP s mezinárodní účastí (SSSR, Maďarsko, NDR a Itálie), z něhož vzešel obsáhlý sborník.³⁴

Naproti tomu zahraniční kontakty „aktivní“ i „pasivní“ v době polistopadové vypadaly pochopitelně zcela jinak. Jak již zmíněno výše, v části 2, intenzivní spolupráce katedry se sesterskými katedrami univerzit evropského „Středozápadu“ se rozvíjela od 90. let XX. století.

Předně je zapotřebí zdůraznit, že kooperace s již zmíněným Polskem – wrocławskou univerzitou – pokračovala ještě i po roce 1989.³⁵ Koneckonců s *prof. dr. Markem Bojarskim*, tehdejším osvědčeným „styčným důstojníkem“ pro tuto spolupráci, jsme se nedávno i s kolegou Kuchtou opět setkali v Brně. Polskou linii kontaktů brněnské katedry dále dokumentují i dnes vazby na Universitu v Białystoku, katedru trestního práva, kriminologie a kriminalistiky vedenou *prof. zw. Dr. hab. Dr. h. c. Emilem W. Plywaczewskim*. Dokladem toho budiž literární participace některých členů brněnské katedry na obsáhlém sborníku věnovanému aktuálním problémům trestního práva a kriminologie, jakož i na kolektivní monografii o trestní odpovědnosti právnických osob.³⁶

Též Maďarsko nezůstalo stranou zahraničních kontaktů brněnské katedry, zejména po listopadu 1989. Jistým dokladem toho je opět autorské přispění některých jejích členů do sborníku vydaného v roce 2003 v Pécsi.³⁷ Pravidelnou výuku evropského trestního práva na katedře trestního práva Univerzity v Miskolci (na základě žádosti vedoucího tamější katedry a pozdějšího děkana PF prof. Ákose Farkase) po řadu let zajišťoval J. Fenyk a jako výraz ocenění mu byl touto univerzitou udělen titul „Soukromý univerzitní profesor“ (Egyetemi magántanár – Univ. Priv. Prof.).

Ještě před startem programu TEMPUS inicioval již v roce 1990 užší kontakty s brněnskou katedrou *F.-Ch. Schroeder*.³⁸ První němečtí studující, které v tom čase přivezl

³⁴ RŮŽEK, Antonín a Taťána ŘEZNIČKOVÁ (red.). *Diferenciace trestní odpovědnosti*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

³⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Problémy reformy trestního práva hmotného ČSFR v oblasti základů trestní odpovědnosti – obecná část, zvláštní část*. Vystoupení na konferenci polského MS a Institutu wymiaru sprawedliwosci, Popowo, 15.–18. 11. 1990.

³⁶ PLYWACZEWSKI, Emil W. (ed.). *Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012, s. 153 a násl., 257 a násl., 285 a násl.; FRYŠTÁK, Marek, Jozef ČENTĚŠ, Jarosław SZCZECZOWICZ, Věra KALVODOVÁ, Josef KUČTA, Jan PROVAZNÍK, David ČEP, Katarína KANDOVÁ, Marek MEZEI, Jakub FORKO, Krystyna SZCZECZOWICZ a Robert DZIEMBOWSKI. *Corporate criminal liability (in the Czech Republic, Slovakia and Poland)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

³⁷ FENYVESI, Csaba a Csongor HERKE (eds.). *Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára*. Pécs: Studia iuridica auctoritatis universitatis Pécsi publicata. 2003, s. 207 a násl., 213 a násl.

³⁸ Prof. Dr. Dr. h. c. Friedrich-Christian Schroeder, Lehrstuhlsleiter des Instituts für Strafrecht und Strafprozessrecht der Fakultät für Rechtswissenschaft der Universität Regensburg, wissenschaftlicher Leiter des Institutes für Ostrecht München.

do Brna, se „otukávali“ s těmi našimi, to vše díky německé pobočce organizace ELSA.³⁹ Vzpomínám si, jak byli naši hosté ani ne tak unešení, jako spíše konsternovaní tehdejšími čerstvě uvolněnými poměry („vězeňským režimem“) v NVÚ Kuřim⁴⁰, kam jsme je též zavedli. Samozřejmě, že touto „penitenciární perličkou“ se naše kontakty nevyčerpaly. Naopak i z Brna jsme např. už v r. 1992 vyrazili směrem opačným, abychom participovali se studenty naší fakulty na semináři zmíněné ELSA.⁴¹

Už zmíněná *doc. Dr. Gerlinda Smaus*, společně s *doc. JUDr. Pavlem Hungrem, CSc.*, tehdejším vedoucím katedry právní teorie brněnské právnické fakulty, přibrali, mezi sebe, jak již řečeno, i katedru trestního práva, a takto společně jsme na právnické fakultě naší odstartovali již vzpomínaný program TEMPUS.

Ten se odehrával v několika bězích, přibližně od roku 1991, kdy se uskutečnila řada akcí podporujících mobilitu studujících a učitelů participujících univerzit z Německa, Holandska a ČSFR, resp. posléze České republiky. K nám jezdili přednášet němečtí a holandské učitelé,⁴² od nás jsme „vyváželi“ do zmíněných destinací především studenty. Ovšem pravidelných výročních „Lehrgangů“ v Saarbrückenu a Rotterdamu se zúčastnili naši vyučující též jako přednášející.⁴³ V rámci tohoto programu vznikly též zajímavé překlady německé literatury z oboru trestního práva a kriminologie.⁴⁴

³⁹ European Law Students' Association; na Právnické fakultě MU funguje lokální skupina ELSA Brno již od roku 1998.

⁴⁰ „NVÚ“: *Nápravně výchovné ústavy* podřízené ministerstvu spravedlnosti a zřizované ministrem téhož rezortu.

⁴¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Zum Stand der Strafrechtsreform in der CSFR und ihre Perspektiven*. Přednáška proslovená na semináři ELSA, Univerzita Regensburg, 31. 10. 1992. Později jsem, v rámci pobytu na Univerzitě v Regensburgu v roce 2001, referoval v semináři prof. Schroedera o tématu *Waffenrecht in der Tschechischen Republik – 2001*.

⁴² Vzpomínáme s kolegou Kuchtou třeba na svérázného *prof. Luka Hulsmans* z Erasmovy univerzity, známého tím, že celoročně chodil v sandálech naboso, jenž z Rotterdamu do Brna dorazil pár týdnů před Vánocemi r. 1993, a skutečně o něm známý svéráz potvrdil; faktem je, že byla tehdy celkem mírná zima. Jinak viz HUNGR, Pavel a Gerlinda SMAUS (red.). *Normativität und Realität des Rechts. Intensiver Lehrgang im Rahmen von TEMPUS in Brno (15.–22. März 1992)*. Brno: Spisy PrF MU v Brně, 1993, AUBI, sv. 121; KRATOCHVÍL, Vladimír (red.). *Criminal Law Reform in the Czech Republic in the interdisciplinary Perspective, Strafrechtsreform in der Tschechischen Republik in der interdisziplinären Perspektive*. Brno: MU, 1997.

⁴³ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel HUNGR. *Theorie und Praxis der Strafgesetzgebung in der CSFR*. Přednáška v rámci evaluace I. roč. programu TEMPUS, pronesená na Erasmově univerzitě v Rotterdamu, 27. 7. 1992; KRATOCHVÍL, Vladimír. *Die Strafrechtsreform in der CSFR und in der CR (StGB u. StPO) Stand und Perspektiven*. Přednáška na Sárské univerzitě v Saarbrückenu, proslovená v rámci studijního pobytu TEMPUS, 21. 1. 1993; KRATOCHVÍL, Vladimír. *Prof. JUDr. J. Kallab – „enfant terrible“ der Brünner Rechtsschule*. Přednáška v rámci evaluace II. roč. programu TEMPUS, proslovená na Sárské univerzitě v Saarbrückenu, 15. 7. 1993. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Strafrechtliche Reform in der Tschechischen Republik – 1994*. Přednáška v rámci evaluace III. roč. programu TEMPUS, proslovená na Erasmově univerzitě v Rotterdamu, 14. 7. 1994. Z vyučujících katedry trestního práva vyjeli na studijní pobyty do Saarbrückenu a Rotterdamu ještě Alexander Nett, Josef Kuchta a Věra Kalvodová.

⁴⁴ HOHMANN, Ralf. *Systém trestného činu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, překlad V. Kratochvíl; BARATTA, Alessandro. *Sociologie trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, překlad P. Hungr.

Ke vzpomínkám na brněnský TEMPUS patří, bohužel, poněkud i ty méně příjemné, jež si od nás odnesly kolegyně (žel bohu jen na ně se to sneslo) z Německa a Holandska. Pocítily totiž tehdejší českou „národní kriminální realitu“ přímo na vlastní kůži, přesněji řečeno na vlastních autech: docentce Gerlindě Smausové je vykradli v průběhu semináře o prevenci kriminality probíhající na fakultě, docentce Elisabeth Coning de Jong propíchlali pak zadní gumy před studentskými kolejiemi, kde byla ubytována. Co k tomu dodat, kouzlo nechtěného tomu „chtělo“, že obě události zároveň kolorovaly tehdejší českou reálnou kriminální scénu, proti níž nám na půdě akademické paradoxně obě pomáhaly bojovat. Poměrně těsné kontakty se zejména v druhé polovině 90. let XX. století a na jeho přelomu začaly rozvíjet s katedrou trestního práva právnické fakulty Univerzity ve Vídni.⁴⁵ Ono to vlastně začalo již někdy v roce 1990/1991, kdy jsme jako jedni z prvních, společně s kolegy Daliborem Jílkem a Janem Filipem, vyrazili na „své“ katedry do Vídně. Pokud jde o katedru trestní, tehdy vedenou O. Univ. prof. Dr. Wolfgangem Platzgummerem, dostalo se mi tenkrát laskavého přijetí spojeného s příslibem, že tím vše nekončí. Naopak, spolupráce se zcela konkrétně opravdu rozběhla, a to především zásluhou tehdy doc. Dr. Wolfganga Brandstettera a jeho asistentky (s českými kořeny, stále dobře ovládající svou materštinu) Mgr. Michaely Löff. Léta devadesátá XX. století byla pak v rámci této spolupráce naplněna studijními pobyty a konferencemi ve Vídni na Juridicu (V. Kratochvíl,⁴⁶ J. Kuchta), a to i v rámci programu AKTION,⁴⁷ účastmi na rakouských akcích i mimo Vídeň (V. Kratochvíl,⁴⁸ J. Kuchta) či přednáškovými pobyty na jiných vysokých školách v Rakousku (J. Kuchta).⁴⁹

⁴⁵ Rechtswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, Institut für Strafrecht, Strafprozessrecht und Kriminologie („Juridicum“).

⁴⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Tschechisches Strafrecht in Bewegung*. Přednáška proslovená na semináři o trestněprávní reformě v Rakousku a v České republice, Vídeňská univerzita, 24. 6. 1993.

⁴⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Rechtsbegriff der Straftat im tschechischen und im österreichischen Strafrecht*. Referát přednesený na Česko-rakouském semináři k trestněprávní reformě, Universität Wien, Institut für Strafrecht, Strafprozessrecht und Kriminologie, 29. 10. 1997, /AKTION/. V rámci projektu uděleného ze strany AKTION Österreich – Tschechische Republik získali autor článku a poté i J. Kuchta granty na studijní měsíční pobyty na vídeňském Juridicu (1997, 1998/1999), jakož i později na projekt: Srovnávací vědecký seminář: „*Ökonomická kriminalita a trestní odpovědnost právnických osob*“. Odpovědný řešitel: O. Univ. Prof. Dr. Wolfgang Brandstetter, Universität Wien, Institut für Strafrecht, Strafprozessrecht u. Kriminologie, spoluřešitel: doc. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc., Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, katedra trestního práva. Doba trvání projektu: 13. 9. 2002 – 15. 3. 2003. Výstup: sborník příspěvků ze semináře: KRATOCHVÍL, Vladimír a Michaela LÖFF (eds.). *Wirtschaftsstrafrecht und die Strafbarkeit juristischer Personen. Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Rechtsvergleichende wissenschaftliche Tagung Österreich – Tschechische Republik, Juridicum Wien 13. September 2002. Právně srovnávací vědecká konference Rakousko – Česká republika, Právnická fakulta Univerzity ve Vídni 13. září 2002*. Brno: MU, 2003, AUBI, sv. 272.

⁴⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Aktuelle Tendenzen des tschechischen Straf- und Strafprozessrechtes 1990–1999*. Přednáška proslovená na 28. Ottensteiner Fortbildungsseminar aus Strafrecht und Kriminologie, Ottenstein, 21.–25. Februar 2000, Vereinigung der österreichischen Richter.

⁴⁹ KUČHTA, Josef. *Materiální pojetí trestného činu v ČR. Úpadkové trestné činy*. Přednášky pronesené na Wirtschaftsuniversität Wien, Institut für Österreichisches und Europäisches Wirtschaftsstrafrecht vedený O. Prof. Dr. Wolfgangem Brandstetterem, 1999.

V neposlední řadě je namístě alespoň krátce připomenout kontakty nejen katedry, ale spíše celé fakulty, s *J. M. Lam. School Chicago*. Jejich počátky se datují od roku 1994 s tím, že těžiště spolupráce se přeneslo do období přelomu druhého a třetího tisíciletí. Takto solidně založená kooperace v minulosti pokračuje intenzivně i dnes.⁵⁰ Konkrétně prof. J. Fenyk zajišťuje ve spolupráci s prof. Sengem pravidelné přednášky pro profesorský sbor a studenty J. M. Law School na téma „europeizace trestního práva“.

Katedra trestního práva je rovněž jedním z kolektivních členů *Národní skupiny Mezinárodní asociace trestního práva (AIDP)*, někteří její členové pak byli a jsou členy řídicího výboru Národní skupiny (J. Fenyk, V. Kalvodová, V. Kratochvíl); prof. J. Fenyk zastává řadu let funkci jejího předsedy.

Namísto závěru

Myslím, že nejen za sebe, ale především za celou Katedru trestního práva Právnické fakulty MU, mohu s oprávněným uspokojením, zároveň však s veškerou pokorou k minulému, své vzpomínání uzavřít jednoduchým, ale nepochybně pravdivým konstatováním, totiž že trestní práva na jmenované katedře „šla“ způsobem, za který se nemusíme ani v nejmenším stydět, tedy dobře, jak práva „chodit“ mají.

Pomyslná „brázda“, kterou jsme tak za sebou nejen na domácím „trestněprávním poli“ dosud zanechali, zůstává celkem zřetelná. A lze si jen přát, aby takovou zůstala i pro ty, kteří ji dnes udržují a v časech budoucích snad s nemalou péčí udržovat a dále kultivovat budou i nástupci „brněnské trestněprávní školy“, k níž se snad můžeme bez přehnané neskromnosti hlásit.

A zcela na závěr, v duchu příslovečného „*last but not least*“, by bylo z mé strany neodpuštělné, jestliže bych nevzpomenul personální, opravdu „zlatý fond“, bez něhož by katedra sice možná vznikla, ale rozhodně by dlouho nefungovala – paní sekretářky.

Z těch nejvýraznějších, protože skutečných katedrových opor, rád připomínám, tentokrát v chronologickém pořadí (zhruba od přelomu 80. a 90. let minulého století), následující jejich jména: *Ludmila Vítová, Alena Suchánková, Dagmar Šedá, Jana Lautrbachová, Eva Pivodová a Jana Dopitová*.

Těm patří upřímný dík nás pedagogů za mnohdy neskutečné jejich nasazení při zvládnutí geometrickou řadou přímo bobtnající vysokoškolské administrativy. Tím se vlastně nepřímou, avšak významně zasloužily o to, že jsme mohli především kvalitně učit a bádát ohledně obou trestních práv, tedy *eo ipso* kultivovat jejich zdárný „chod“.

⁵⁰ V podrobnostech viz VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 1., 2. díl*. Brno: MU, 2019 (2. díl v tisku).